

JONAS JABLONSKIS – DIALEKTOLOGAS

Aleksas GIRDENIS, Arnoldas PIROČKINAS

I

Be „Mažosios lietuviškosios tarybinės enciklopedijos“¹, rodos, niekas iki pastarųjų metų nėra kėlęs Jono Jablonskio nuopelnų dialektologijai. Įvairiose dialektologų studijose ir apžvalgose jam vietos nebuvo skiriama: matyt, aprioriškai galvota, kad tokių jo nuopelnų nėra.

Yra kelios priežastys, dėl kurių Jablonskis buvo nutylėtas kaip dialektologas. Pirmiausia, jis niekad nesisakydavo esąs dialektologas, niekad nepabrėždavo, kad lietuvių tarmės jam esančios specialus mokslo objektas. Tiesą sakant, to nedarė ir Baranauskas su Jauniumi. Tada lietuvių kalbotyra nebuvo dar taip susiskaidžiusi, kaip dabar, ir tik gana atsitiktinės aplinkybės lėmė tai, kad pirmieji du kalbininkai dialektologijoje pasireiškė ryškiau, negu Jablonskis. Daug čia prisidėjo ir kita aplinkybė: Jablonskis, be dviejų recenzijų, išspausdintų jau primirštame leidinyje, nebuvo publikavęs nė vieno tarmės aprašo ar dialektologinio straipsnio, jeigu neskaitysime platokų pastabų apie įvairių šnektų (ypač alsėdiškių žemaičių) fonetiką ir prozodiją Juškų žodyno II dalies „Baigiamajame žodyje“². Gramatikose pasitaikančios pastabėlės apie vieną kitą tarmių ypatybę tik didina įspūdį, kad Jablonskio santykiai su dialektologija yra buvę gana atsitiktiniai. Kitaip ir būti negalėjo, nes beveik visas jo dialektologijos mokslas liko užrašų sąsiuvinuose³.

Jablonskio dialektologinių studijų pradžia siekia dar tuos laikus, kai Maskvos universitete jis klausė Fortunatovo paskaitų. Jų paskatintas, Jablonskis ėmė užrašinėti įvairių tarmių duomenis, kurių suteikdavo studijų draugai. Antai išlikusiame to laiko Fortunatovo skaitytų lyginamosios indoeuropiečių gramatikos paskaitų sąsiuvinyje yra nemaža pastabų apie lietuvių tarmes. Iš kolegos Petrulio užrašyta *pelā, varlā, žalā, s'ūvā*, iš Juozo Rūgio, gimusio Šakių r. Rugių km., – *šuā, kalnai, su šuniņā*⁴. Tačiau daugiausia pavyzdžių užrašyta „Nū Sketėrio iš Joniškielių parapijos Neriakonių sodžiaus“⁵ ir „Nū Jasinskio iš Biržių parapijos vienasėdžio Izdōniškio“⁶.

¹ Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija, t. I. V., 1966, p. 394 (str. „Dialektologija“).

² И. Яблонский. Послесловие (ко второму выпуску I тома словаря А. В. Юшкевича). – В кн.: Литовский словарь А. Юшкевича с толкованием слов на русском и польском языках. Выпуск второй. Санктпетербург, 1904, I – LIX (toliau – Послесловие..., тексте – P).

³ Apie juos žr. A. Pupkis. J. Jablonskio rankraštinių palikimas. – „Kalbotyra“, V, 1962, p. 51 t. t.

⁴ LKLI BR F 52–124, l. 76.

⁵ Ten pat, l. 77–80.

⁶ Ten pat, l. 82–83.

Gavęs Mintaujos gimnazijoje mokytojo vietą ir ėmęs intensyviai rašyti „Varpui“, Jablonskis vėl susirūpino tirti lietuvių kalbą, aiškinti jos dėsnius. Tam būtinai reikėjo pažinti tarmes. Mintaujoje 1895–1896 m. Jablonskio jau būta gerai susipažinusių su žemaičių šnektomis. Tai matom iš jo dvejų recenzijų, išspausdintų Rusijos geografijos draugijos leistame etnografijos žurnale „Živaja starina“⁷. Pirmojoje recenzijoje Jablonskis papeikė M. Davainio-Silvestraičio tame pačiame žurnale išspausdintą (1893 m.) Palangos apylinkių dainų pluoštą. Svarbiausias priekaištas – jos esančios užrašytos netiksliai, neišlaikant tarmės ypatybių, todėl gerokai netekusios mokslui vertės. Kartu iškeliamos kelios mūsų laikais jau išnykusios palangiškių šnektos ypatybės: *-n* išlaikymas kirčiuotoje dgs. kilmininko galūnėje, pvz.: *deivun, arkliun* (= *dievū, arkliū*), bet *žolėliu*, ir tokių įvardžių, kaip *anon, ton, kon, viskon* (= *viskā*, arba pagal analogiją su *kon*) vns. galininko galūnėje. Dar išsamiau žemaičių fonetika apibūdinama antrojoje recenzijoje, kurioje nagrinėjama žinomo rusų etnografo A. Pogodino surinkta tarminė medžiaga⁸.

Naują didelį impulsą susipažinti su tarmėmis davė planas pavesti Jablonskiui redaguoti Juškų žodyną. 1896 m. vasarą jis išsirengė į kelionę po Lietuvą. Sprendžiant iš laiško V. Lamanskiui, Jablonskis ketino vykti į Žemaičius, jo žodžiais, susipažinti su Daukanto ir Valančiaus kalba⁹. Matyt, tais metais jo lankytasi ir Žemaitės namuose Ušnėnuose, nes vienoje užrašų knygutėje su dideliu pluoštu adresų įrašytas „Antans Žymants, 17 metų, iš Ušnėnų“¹⁰. Tų pačių metų vasarą Jablonskis lankėsi Ukmergės ir Kupiškio apylinkėse¹¹.

Kitų metų vasarą Jablonskis, būdamas jau beveik tikras, kad jam bus patikėta redaguoti Juškų žodyną, atsidėjęs tyrė Alsėdžių ir Veliuonos šnektas, iš kurių daugiausia žodžių buvo surinkęs Antanas Juška. Veliuonoje ir kitose artimose vietose (Plokščiuose, Vilkijoje ir Jurbarko) rinkta medžiaga surašyta penkiose užrašų knygutėse¹². Jos datuotos 1897 m. ir numeruotos romėniškais skaitmenimis, todėl nesunkiai atskiriamos nuo 1899 m. ir 1903 m. vasarą Veliuonoje rinktos medžiagos¹³.

1897 m. Alsėdžiuose rinkta medžiaga yra dviejose užrašų knygutėse be datų¹⁴. 1902 m. vasario ir kovo mėnesių alsėdiškę medžiagą randame keturiose užrašų knygutėse¹⁵.

Po 1897 metų kelionės abiejų tarmių tyrimo rezultatai buvo apibendrinti 1898 m. kovo mėnesį Rusijos Mokslų akademijai pateiktame išsamiaame pranešime dėl Juškų žodyno kalbos ypatybių¹⁶. Šis pranešimas – tai platus abiejų šnektų fonetikos, pro-

⁷ Ив. Яблонский. Заметки по поводу „Жмудских песен из Полапгена“. – „Живая старина“, III – IV, 1895, с. 467–469 (toliau – Заметки, tekste – Z).

⁸ Ив. Яблонский. По поводу приложения к отчету А. Л. Погодина о его поездке в Ковенскую губернию. – „Живая старина“, I, 1896, с. 123–130. (toliau – По поводу... tekste – PP).

⁹ TSRS MA archyvas (Leningradas), f. 35, a. 1, Nr. 1613 (1896 m. balandžio 25 d. laiškas).

¹⁰ MA BR, F 99–76.

¹¹ Žr. „Kalba“, I (2), 1930, p. 40.

¹² MA BR, F 99–81, 62, 58, 65, 57.

¹³ Ten pat, F 99–34 (1899), 33 (1903).

¹⁴ Ten pat, F 99–31 ir 47.

¹⁵ Ten pat, F 99–72, 29, 64, 30.

¹⁶ Ив. Яблонский. К вопросу о языке издаваемого Академиею Наук Литовского словаря А. Юшкевича. – Кн.: Литература и kalba, t. V, V, 1961, p. 326–344 (B. Tolutienės publikacija; toliau – К вопросу... tekste – KV).

zodijos, iš dalies ir morfologijos aprašymas, kuris, laiku išspausdintas, būtų šiandien tikrai minimas šalia Jauniaus darbų. Tokio pat (gal net aukštesnio) mokslinio lygio yra ir minėtas Juškų žodyno antrosios dalies „Baigiamasis žodis“, kuriame suvartota ir 1902 metų kelionės medžiaga¹⁷. Čia formulavimai dar preciziškesni, geriau apgalvoti; gauseni ir taikliau parinkti pavyzdžiai – apskritai matyti didesnis išigilinimas į tiriamųjų tarmių sistemas. Deja, ir šis darbas liko dialektologų nepastebėtas.

Koreguodamas Juškų medžiagą, Jablonskis svajojo apie išsamų lietuvių kalbos žodyną, todėl vasaromis lankėsi ir kitose Lietuvos vietose. Antai 1901 m. pradžioje jis keliavo po Kupiškio apylinkes¹⁸, Joniškį ir Gruzdžius¹⁹, Varnionius (Radviliškio r.)²⁰. 1906 m. vasarą Jablonskis yra buvęs Lazūnuose ir Dieveniškėse²¹. Matyt, tada nemaža medžiagos surinko ir iš Valkininkų apylinkių, šiek tiek iš Punios, Giedraičių ir kitų vietų²².

Užrašų knygtelėse pasitaiko dialektologinių duomenų ir iš Troškūnų, Šiaulių, Panevėžio, Kelmės, Vilkaviškio, Raguvos, Vadoklių (Panevėžio r.), Joniškio, Šeduvos ir kt. Nemaža jose pavardžių tų informatorių, kurie teikė žinių apie savo gimtąsias tarmes (pvz., jose minimas M. Slančiauskas, Žemaitė, K. Jaunius, J. Šlapelis). Medžiagos Jablonskiui atsiųsdavo ir korespondentai: J. Čižiauskas iš Seinų, kupiškėnas K. Jokantas²³ ir kt.

Tarmių medžiagą Jablonskis rinko, galima sakyti, iki paskutinės gyvenimo akimirkos. Pavyzdžiui, viename jo sąsiuvinyje yra įdėtas lapas su pavyzdžiais iš Jurbarko, Šimkaičių, Grinkiškio, Josvainių ir Veliuonos, datuotas 1926.X.10 – 1926.X.21. Data 1930.II.4 (prieš pat mirtį) pažymėti pavyzdži i iš Pažaislio (rašyti sūnaus Konstantino ranka)²⁴.

Tad Jablonskis sukauptė ir susistemino daugybę tarmių medžiagos, kuri, deja, tiesiogiai nepasiekė mūsų visuomenės, netgi kalbininkų. Tik kai kurie jo ilgų tyrinėjimų bei apmąstymų rezultatai atsispindėjo tam tikrose „Lietuviškos kalbos gramatikos“ pastabose²⁵ ir, kiek plačiau, specialiame „Lietuvių kalbos gramatikos“ skyrelyje „Rašomoji kalba ir mūsų kalbos tarmės“²⁶, kuriame glaustai išdėstyta Jauniaus tarmių klasifikacija ir iškeliamos beveik visos tarmių fonetikos ypatybės, kuriomis remiasi ir tradicinis, ir naujasis mūsų tarmių skirstymas. Net ir tose trumpose pastabose matyti didelė Jablonskio dialektologinė patirtis, sukaupta per ilgus stebėjimo ir tyrinėjimo metus. Ta patirtis šiek tiek nujaučiama net ir trumputeje Baranausko tarminių tekstų rinkinio „Litauische Mundarten“ (Leipzig, 1920) recenzijoje²⁷, paskelbtoje 1920 m. „Švietimo darbe“: joje paliečiama dialektologijai labai svarbi tekstų autentiškumo problema.

¹⁷ MA BR, F 99–66, 67, 61.

¹⁸ Послес.ловие.

¹⁹ MA BR, F 99–69.

²⁰ Ten pat, F 99–71.

²¹ Ten pat, F 99–32, 37, 52, 53, 54.

²² Ten pat, F 99–52, 53, 54, 55, 56.

²³ VU BR, E 63.

²⁴ MA BR, F 99–51.

²⁵ J. Jablonskis. Rinkiniai raštai, t. I. V., 1957, p. 62, 66, 71 ir kt.

²⁶ Ten pat, p. 385–391.

²⁷ Jablonskio Raštai, t. IV. K., 1935, p. 238–240.

Štai ir viskas, ką lietuvių mokslui paskelbė Jablonskis kaip dialektologas, nors galėjo paskelbti kur kas daugiau. Užrašų knygučių bei sąsiuvinii analizė rodo, kad jo būta smalsaus, įžvalgaus ir plačių interesų dialektologo, mėgusio ir mokėjusio stebėti tarmes ne vien bendrinės kalbos praktikos smertimais.

II

Jablonskis daugiausia yra tyrinėjęs šiaurės žemaičių tarmę. Ypač intensyviai jis dirbo Alsėdžiuose ir jų apylinkėse, nors šiek tiek duomenų yra užrašęs ir iš Žemaičių Kalvarijos (Varduvos) ir Platelių apylinkii. Be to, tam tikros pastabos užrašų knygu-tėse rodo, kad Jablonskis turėjęs duomenų iš Telšii, Viekšnių bei kitų šiaurės žemai-čių vietų.

Alsėdžių pasirinkimas, nors jį lėmė ir atsitiktinės priežastys (ten daugiausia žodžių buvo užrašęs Antanas Juška), buvo labai vykęs, nes tai viena iš reprezentatyviausių šiaurės žemaičių šnektų. Čia susikcentravusios, galima sakyti, visos šiaurės žemai-čiams būdingos ypatybės, čia yra savotiškas pereinamasis punktas tarp telšiškii ir kretingiškių, tarp vadinamųjų vidurio ir pajūrio žemaičių, tarp pietinių ir šiauri-niū šiaurės žemaičių šnektų. Labai nuosekliai čia išlaikytos tipiškios žemaičių prozodijos (kirčio ir priegaidžių) ypatybės.

Nepaisant didelių sunkumų, su kuriais neišvengiamai susiduria kiekvienas nežemaitis, tirdamas šiaurės žemaičių tarmę, Jablonskis gražiausiai suvokė ir nustatė visus svarbiausius tos tarmės fonetikos bruožus, subtiliai išryškino ir tokių jos prozodijos niuansų, kurių nebuvo pastebėjęs net toks puikus tyrinėtojas, kaip Kazimie-ras Jaunius. Šiuo atveju Jablonskii nemaža bus pasitarnavęs ir geras filologinis pasi-rengimas, išradinga tyrinėjimo metodika.

Iš populiaraus J. Balčikonio papasakoto anekdotu apie „lingvistini“ pokalbį su vienu žemaičiu, pasibaigusi nelaukta replika „Ons tuoks soskis, ons piests ē!“²⁸, atrodytų, kad Jablonskis yra buvęs pasyvaus gyvosios kalbos stebėjimo šalininkas. Tačiau užrašų knygutės rodo, kad jis yra labai aktyviai ir intensyviai dirbęs su infor-mantais: tos knygutės knibždėte knibžda savotiškomis iš anksto susidarytomis anke-tomis, paskui vis užpildomomis neatsitiktinai nugirstais, o neabejotinai iš informantų „išprovokuotais“ ir tiesiog išklaustais atsakymais. Aktyvų darbą su informantais rodo ir gausios kaitomųjų žodžių paradigmos. Kiekviena tokia paradigma yra užrašy-ta vienu prisėdimu, o ne „surankiota“ per ilgesnį laiką: jose fiksuojama ir tokių for-mų, kurių praktiškai neįmanoma rasti net šimtus valandų trunkančiuose tarminiuose tekstuose.

Dažniausias apklausos metodu bus buvęs tam tikrų alternatyvių galimybių numat-ytas ir jų patikrinimas su kuriuo nors protingesniu tarmės atstovu (jis ne vienoje vietoje pažymi kaip tik protingo informantu reikšmę²⁹). Labai plačiai Jablonskis naudojosi pasyviau stebėjimui svetimu minimaliū porų (kvazihomonimū) metodu, kurį tik žymiai vėliau oficialiai įteisino fonologijos teorija. Tuo metodu jis, pavyzdžiui, gerai ištyrė galūniū *i* ir *e* opoziciją, būdingą tik žemaičiams. Žinoma, jis yra ir pa-syviai užsirašęs daugybę rišliū pasakymų, ypač smulkiosios tautosakos (patarliū, priežodžių, mįsliū), tačiau iš tų užrašymų matyti, kad tais atvejais jį domino jau iš

²⁸ Žr. J. Balčikonis. Keletas atsiminimū apie J. Jablonskį. — Kn.: Literatūra ir kalba, t. I. V., 1956, p. 27. Sprendžiant iš nevykusio atsakymo, Jablonskis tada bus patekęs į keblią situaciją todėl, kad susidūrė su nelabai gudriu informantu, nesugebėjusiu suprasti „žaidimo“.

²⁹ Plg. jo padėką geriausiam Alsėdžių šnektu atstovui Florijonui Būbelei min. Juškų žodyno „Baigiamajame žodyje“ (Послесловие.... с. LVII).

esmės tik sintaksė ir leksika, bet ne fonetika. Tai ir suprantama, nes, užrašinėjant rišlią kalbą lauko sąlygomis, kokių specifinių tarmės fonetikos bruožų pastebėti praktiškai neįmanoma: tenka vadovautis jau žinomais užrašymo būdais, įprastine fonetine „abėcėle“, kuri jau suponuoja vienokią ar kitokią fonologinę analizę. Taigi Jablonskis, kaip matyti, metodo požiūriu yra buvęs visiškai šiuolaikinis kalbininkas, gerai jautęs kalbos ir tarmės fonologinę sistemą, mokėjęs ją atskleisti (jeigu galėtume taip sakyti, nebijodami tam tikro anachronizmo) implicitiniais struktūriniais metodais.

Mokėjo Jablonskis pasinaudoti ir vietiniais raštingais žmonėmis. Vienoje jo užrašų knygutėje (F 99–72, 23–24³⁰) randame kažkurio alsėdiškio ranka užrašytus kelis pavyzdžius su galiniais *i*, *ę* ir *e*, kurie, kaip ir 1759 m. „Ziwate“ bei daugelyje XVIII ir XIX a. žemaičių epitafinių įrašų, žymimi grafemomis *i*, *y* ir *e*: *Isz to arkly nieka giera nebus, Pardowk mon ton arkli (l minkštesnė, i siauresnė³¹), Wysas peles iszeje isz mona numun, Katy iszgawdy wysas peles, Ateje ons isz jawje | jawjy, Kon darsi isz toszys, Kon ons cze nutasz, Padowk mon ton toszy | tas toszes, Nuneszk i pyrti (t minkšta³¹), Mynks žmogus, Pamyrkik*. Šis rašybinis bandymas, matyt, Jablonskiui buvo *experimentum crucis*, nes toliau jis jau be svyravimų skiria kalbamuosius balsius ir ne kartą *ę* vadina „*y*“, net žymi jį šia raide (kartais kabutėse), pvz.: *m“y“lžty F 99–72, 30, mynky „menkė“ F 99–72, 31, šys „šis“, t. p. žyb „žiba“, t. p., ir t. t.*

Gražiai Jablonskis naudodavosi ir rašto paminklais. Sakysim, iš minėtų recenzijų, paskelbtų žurnale „Živaja starina“, matyti, kad jau 1895 metais iš Stanevičiaus bei kitų žemaičių raštų ir Pogodino tekstų jis jau buvo susidaręs teisingą nuomonę, kad tam tikrais atvejais žemaičių *i* yra paplatėjęs ir kad prieš jį tariamas kietesnis priebalsis, negu prieš uždaraį *i*³². Dar daugiau – iš tų Pogodino tekstų jis bendrais bruožais buvo nustatęs *i* ir *ę* vartojimo žarėniškių žodžio galūnėje ir kamienne dėsningumus, netgi gana tiksliai suformulavęs telšiškių (V. Grinaveckio terminu – rytinių dounininkų) regresyvinės balsių asimiliacijos dėsnį³³, kurį Jaunius aprašė tik po kelerių metų³⁴. Gal būt, Jablonskis ne vienu atveju Alsėdžiuose ir kitose Žemaičių vietose tik patikrino tam tikras hipotezes bei prielaidas, kurias intuityviai jau buvo suformulavęs, skaitydamas rašytinius šaltinius ir bendraudamas su kultūros veikėjais žemaičiais. Kitaip sunku būtų paaiškinti tokį palyginti neilgų jo išvykų produktyvumą ir pastebėjimų bei apibendrinimų tikslumą.

³⁰ Čia ir toliau prie Jablonskio pavyzdžių nurodome rankraščio signatūrą ir lapą, o spausdintų šaltinių – antraštės santrumpą ir puslapį. Jo reikšmių aiškinimus bei pastabas pateikiame skliaustuose, savuosius aiškinimus – kabutėse arba po lygybės ženkle. Sutrupinimus, kur būtina, išplečiame, pridurdami laužtiniuose skliaustuose trūkstamas raides.

³¹ Pastaba įrašyta Jablonskio ranka.

³² „Что согласный звук перед таким *é* (из обшелит. *i*) мало смягчается у жемайтов, видно уже из того, что в книгах, писанных на жемайтском наречии (напр. у Станевича), краткий литовский *i* после согласных передается посредством знака *y*, который в таком случае употребляется в соответствии с польским *y* в словах *dym, myto, ryba*, где *d, m, r*, как известно, – твердые согласные“. – По поводу ..., с. 124–125.

³³ „Кроме того, очень возможно, что эти *ě* и *ǫ* приближаются по произношению к *i* и *u* или *ę* и *o* в зависимости от того, следует ли за ними широкий или узкий гласный“ (По поводу ..., с. 124).

³⁴ К. Явнис. Понежевские говоры литовского языка (Продолжение). – „Памятная книжка Ковенской губернии на 1899 год“. Отдел IV. Приложения, с. 4–5. Visai tikėtina, kad Jaunius žinojo Jablonskio spėjimą, nes „Živaja starina“ buvo populiarus leidinys.

III

Kadangi Juškų žodyno rankraščiuose daugiausia pasitaikė įvairių kirčiavimo netikslumų ir neiškumų, Jablonskis Alsėdžiuose labiausiai domėjosi *prozodijos* dalykais.

Ypač kruopščiai jis ištyrė kirčio atitraukimą ir įvairias jo išimtis.

Užrašų knygutėse yra užfiksuoti visi galimi žemaitiškojo kirčio atitraukimo atvejai: a) atitraukimas iš trumposios galūnės į pirmąjį skiemenį: *pāsalkōnda* (gen. - -das) F 99–64, 24, *sòbinvelža* (*kurs žiūri etc.*) F 99–31, b) iš ilgosios galūnės: *išmintėis (-ties)*³⁵ F 99–47, 14, *plīnkšalās (-lūn)* F 99–72, 29, *ūzmuštīnā* F 99–72, 7; c) iš galūnės į proklitiką: *aš nēkentu ēži* (= *ežio*), *kad oñs dýgus, sū dyglēs*³⁶ F 99–31, 3. Keliose vietose specialiai atkreipiamas dėmesys į minimalias poras, kurios skiriasi atitrauktinu ir neatitrauktinu kirčiu, pvz.: *saká* (*sakaī, dicis*): *sāká* (*sakaī*) „medžio sakai“³⁷, *vilkā* (*vilkaī*) „tempei“: *vilkā* (*vilkaī, волку*) F 99–47, 12, *tėisidu* (*prost*): *tėisīau* (*prošciej*) F 99–72, 26, *dābār* (*teraz*): *dābar* (*jeszcze*) F 99–31, 8.

Po pirmosios kelionės į Alsėdžius kirčio atitraukimo dėsnis formuluojamas dar ne visai tiksliai: „С конечного краткого слога ударение переходит на тот из предыдущих слогов, который и в окситонических жемайтских говорах получает в некоторых формах главное ударение“³⁸. Šiam formulavimui prieštarauja nemaža paties Jablonskio užrašytų daugiaskiemenių žodžių (plg. kad ir min. *pāsalkōnda*). Bet jau 1904 m. jis buvo išaiškinęs, kad kirtis atitraukiamas būtent į pirmąjį skiemenį, plg.: *kāp devė par gálva su skāliniu, ir apvirtāu; palýgauk, kókiu brōngumu tavōrs*³⁹.

Gerai įsiklausęs į tiriamosios šnekto atstovų kalbėseną, Jablonskis pirmasis pastebėjo, kad žemaičių kirčio atitraukimas nėra absoliutus: rišlioje kalboje ypatingai pabrėžiamuose žodžiuose pagrindinį kirtį gali turėti ir galinis trumpasis ar cirkumfleksinis skiemo: „В ольсядском говоре (...) возможно и совершенно обратное явление, сближающее этот говор с южными как жемайтскими, так и верхне-литовскими говорами. Дело в том, что ударение здесь часто остается в последнем кратком или долгом слоге, не переходя на начало слова и в том случае, когда начальный слог данного слова долог. Мною отмечены такие примеры: „Апа бѹва вѹка *neštā* ir *pamestā*...“, paskōū par *sodās* (приблизит. „через деревни, не через города“)“⁴⁰ *važiāvom; kāp aš mokėjau vākūs auginti*“, – oñs lūb girtėis (...); nē tu *žvaiždziuñ* suskaitysi, nē tu *plaukuñ* suskaitysi“. Здесь решающим образом повлияло, очевидно, логическое ударение, падающее в данном случае на слова: *neštā* ir *pamestā*, par *sodās*, *vākūs*, *žvaiždziuñ*,

³⁵ Jablonskis šalutinio kirčio cirkumfleksą yra žymėjęs trejopai: riestiniu, laužtiniu ir kairiniu ženklų, dedamu ant ilgųjų skiemenų. Akūtas (ir staiginis, ir „laužtinis“) praktiškai visada žymimas dešininiu ženklų.

³⁶ Rankraštyje ligatūros ženklas prasideda ties pirmojo žodžio *u* ir baigiasi prie antrojo žodžio *s*.

³⁷ Čia dar kartą primintina, kad laužtinis ženklas (ypač F 99–31 ir 47) reiškia cirkumfleksinę (tęstinę, tvirtavidurę) priegaidę.

³⁸ К вопросу... с. 332.

³⁹ Послесловие..., с. XXXIII. Čia ir toliau dėl techninių priežasčių priebalsių minkštumo ženklą *i* keičiame įprastine *i*.

⁴⁰ Užrašuose prie šio pavyzdžio yra pastaba „Senelis“ (F 99–29, 7).

płaukuń. При наличии этого условия, говорят, и *genit. mergōs, žmonōs* (с ударением только на последнем слове)⁴¹. Ši dėsnungumā ypač aiškiai rodo to paties straipsnio (p. XXXIII) pavyzdys *su skaliniū ōns rēžē, na su rŭkšti, taip pat ir gausūs užrašų knygutėse randami pasakymai: ōndoū urulēs bēg* F 99–72, 5, *kityms verkōnt narēk jouktēs, kityms joukōntēs, nerēk verkti* F 99–64, 7, *les striktuū (padlina)* F 99–29, 7, *šmōts peliuū* F 99–31, 4, *kiminā* (ir *kiminā*) F 99–31, 13 ir t. t.

Šis ilgą laiką dialektologų ignoruotas reiškinys yra būdingas ir dabartinei alsėdiškių šnektai, pvz.: *bōya vėsuo kūm bāiū, išēn iš truobōs sēns tūoks sēns siēnis, jau aš būu* („buvau“) *sēnā mergā, ka kārve – pavāsari nevēs jūk i juōmārka, kārve kēlsēs – ē tavi tēms, mōn ē plaukā pasestūoijē, suēs jaunims ē pašūoks, tas klebūons prisēsprūoga – nabgāl niē mišūn laikitē, vīrs jau senē mērēs* ir t. t.⁴² Tai pastebėta ir kitose šiaurės žemaičių vietose, ypač pietiniui ir pietrytiniui tos tarmės paribiu. Šiaurėje (pvz., Darbėnuose, Iosėdyje, Žemalėje) neatitaukimas būdingesnis tik patiems seniesiems informantams – jaunesnieji taip elgiasi tikrai labai stipraus emfatinio frazės kirčio sąlygomis. Tuo tarpu pietų žemaičiai varniškiai (R. Bagvilaitės duomenimis⁴³) galinį kirtį išlaiko praktiškai visuose nors kiek pabrėžimuose žodžiuose.

Jablonskio duomenys čia nepaprastai svarbūs: jie yra užrašyti dar spaudos draudimo laikais ir todėl neginčijamai rodo, kad išlaikytas oksitoninis kirtis yra senas, nuo bendrinės kalbos poveikio nepriklausomas reiškinys. Žinoma, apie tai galima spręsti ir iš tam tikrų dabartinei žemaičių rišliajai kalbai būdingų bruožų (specifinių intonacijų ypatybių⁴⁴, tiesioginio sąryšio tarp oksitoninių variantų gausumo ir informantų amžiaus ir t. t.), bet jie vis tiek negali turėti tokios įrodomosios galios, kaip tiesioginis Jablonskio liudijimas.

Neliko Jablonskio nepastebėti ir įvairūs išimtiniai kirčio atitraukimo atvejai: a) emfatinis priešdėlio ar šaknies akcentavimas: *aš jau pāmėgūm*⁴⁵ *lašinius* F 99–64, 4, *nėgāsi*⁴⁶ F 99–31, 9, *nėvažiouk* KV 334, *pākinkys* P XXXVI (plg. *pākinkis* F 99–38, 4), *pālāuk* F 99–47, 7, *vāžiouk, vāžiouk* KV 334 (plg. F 99–31, 9); b) atitraukimas įterptiniame žodyje: *mātā* (*mat*) F 99–38, 4 (Šarnelė)⁴⁷; c) atitraukimas į prepozicinį sangražos afiksą: *klānūnsi atsirōnd* F 99–29, 8, *atsisakyti, atsisakau, nūsikračiau* P XXXVI; d) baritoninis kelintinių skaitvardžių kirčiavimas: *aš buvau pēnkū mētu* F 99–64, 24; e) visiška fakultatyvinė tam tikrų formų baritonezė dėl vadinamosios dimocijos ir kitų ne visai aiškių priežasčių: *pry ōngas, pūgas dėina, ligi aūšras, ēžeru tārpi* (plg. *ēžeru tārpi* F 99–64, 29) *ōns gyven* P XXXIV t. Vėlesnieji tyrinėtojai yra atkreipę dėmesį tikrai į pirmąjį (a) atvejį, nors dabartinėse šiaurės

⁴¹ Послеловие ..., XXXVI. Pirmą kartą apie tai rašoma jau pranešime „К вопросу ...“, p. 333 t. (platotaką ištrauką žr. V. Grinaveckis. Dėl naujo požiūrio į kai kuriuos lietuvių istorinės dialektologijos klausimus. – „Baltistica“, XI (2), 1975, p. 187).

⁴² Pavyzdžiai parinkti iš magnetofono įrašų, kuriuos padarė stud. J. Šiaulytė 1972 m. rudenį.

⁴³ Žr. R. Bagvilaitė. Varnių tarmės fonetika. Dipl. darbas. V., 1975, p. 43–47 (plg. dar tekstus, p. 222–326).

⁴⁴ Nesunku pastebėti, kad neatitaukimų padažnėja, kai kalbama su daininga plataus muzikinio ir dinaminio diapazono intonacija. Kalbant aštria, kapota intonacija, kirtis atitaukiamas praktiškai visuose oksitoninės prigimties žodžiuose.

⁴⁵ Rankraštyje akūtas ant e pažymėtas skliaustuose, a pabraukta.

⁴⁶ Rankraštyje nē- pabrauktas, šalia parašėte pažymėtas klausukas.

⁴⁷ Dabar Plungės raj. Varduvos apyl.

žemaičių šnektose, ypač senosios jų kartos kalboje visos tos išimtytys tebeegzistuoja ir šiandien. Pavyzdžiui, Alsėdžiuose (žinoma, ir kitur) sakoma: *išėgīns, nusėkas, parsėnešk, prisėvūoks, apšėrekāu, na'acėsakāu, prisėtaišāu, susėšneketietė*; veiksmožodis *matai*, eidamas įterpininiu, beveik visada kirčiuojamas *mātā*; sakoma: *nu devīntu mėtu, lig dešīmtas vasėrė* ir t. t. Nepavyko gerai patikrinti tik paskutinės pavyzdžių grupės (e), bet tokio tipo faktų alsėdiškių šnektose tikrai yra: pavyzdžiui, reguliariai sakoma *nāujūn drabūžu*, bet *lig nāuju mėtu* ir pan.⁴⁸

Jablonskis pirmasis pastebėjo ir aprašė akūtinį šalutinį nukeltinį kirtį, būdingą ilgosioms šiaurės žemaičių galūnėms ir apskritai ilgiesiems pokirtiniams skiemenims.

Aiškiausiai šis pastebėjimas atsispindi užrašų knygutėje F 99–64, 2, kur rašoma: „aš *īdeviāu* (antras akcentas): didelis skirtumas tarp *īdavīau* (suv[alkiečių]) ir Als[ėdžių] *īdeviāu*“⁴⁹. Prie žodžio *īdeviāu* išnašoje rašoma pastaba: „nelengva yr atskirti, kur yr didysis akcentas“ F 99–64, 2. Pastabų apie šalutinį kirtį pasitaiko ir kitose vietose, pvz.: „*prisivežiāu* (du akcentu)“ F 99–72, 11, „*dėigiāu* (= diegiāu medžiū) (*āu* labiau užkertama negu mana)“ F 99–31, 4. Daug yra pavyzdžių, kur šalutinis kirtis tik pažymimas, bet specialiai neaptariamas: *bāltmārgis (šou)* F 99–31, 6, *pātāuška* (pliuškė) F 99–38, 4 (Šarnelė), *šnėkām* F 99–31, 5, *sómprotāvāu* F 99–47, 2 ir t. t. Įspūdį, kurį padarė šis kirtis, Jablonskis yra aprašęs taip: „долгие слоги после главного ударения имеют у жемайтов такую явственно нисходящую долготу, которую легко смешать с ударением слова. Интеллигентный жемайтис в данном случае обыкновенно и говорит, что в таком слове не одно ударение. Когда я впервые слышал у ольсядских жемайтов формы, в роде *acc. н nom. ātsarga, sūmečiāu, nūmečiāu* (Oльс. *sūmečiāu, nūmečiāu*), мне также казалась порою, что я слышу: *atsārga, sūmečiāu, nūmečiāu*. В верхнелитовских говорах я лично не слышу такого качества долготы на долгих слогах, следующих за главным ударением слова“⁵⁰.

Detaliai Jablonskis buvo ištyręs ir Jauniaus kiek anksčiau pastebėtą pokirtinį cirkumfleksą ir gravį (vad. vidurinę priegaidę). Jam buvo žinomi maždaug visi atvejai, kuriais vartojamos šios prozodemos⁵¹: a) priešpaskutinis skiemuo tokių žodžių, kurių pagrindinis kirtis yra ketvirtajame nuo galo skiemenyje: *ātspindūlis*⁵² F 99–47, 2, *prōgydrūlis* F 99–64, 22, *pryšiniņki (seniems tėvams gyventi)*⁵³ F 99–47, 5, *ėkležėris (lįunas etc.)*⁵⁴ F 99–72, 19, *paūkštvanāgis, vištvanāgis* F 99–47, 2, *ūžpakālis* F 99–72, 32; b) tam tikros priesagos: *kjāūrīnī (,ny)*“ F 99–29, 1, *laidynė (prasa)* F 99–72, 5, *liņgynė* F 99–29, 7, *sōūpynė (lingynė)* F 99–72, 17, *didūmėnė* F 99–72, 15; c) tam tikri priešdėlių dariniai: *pāsėly* „pasėliai“⁵⁵ F

⁴⁸ Tyrinėjant susidarė įspūdis, kad *angā, aušrā, kaktā, pūgā* ir kai kurie kiti šio tipo žodžiai vietomis dabar yra baritoninio kirčiavimo (2 kirčiuotės). Gal taip yra buvę ir Jablonskio laikais?

⁴⁹ Šių žodžių galūnės rankraštyje pabrauktos.

⁵⁰ После словные с XXXI t.

⁵¹ Žr. К вопросу ..., с. 332 ir После словные ..., с. XXXII t. Čia pateikiame tik užrašų knygutėje randamus pavyzdžius. (Plačiau apie pokirtinį cirkumfleksą ir gravį dabartinėse šiaurės žemaičių šnektose žr. V. Grinaveckis. Žemaičių tarmių istorija. V., 1973, p. 86–88 ir ten min. lit.)

⁵² Tokiuose žodžiuose vietoj laukiamo kairinio ženklo kartais žymimas dešininis.

⁵³ Rankraštyje pagrindinis kirtis nepažymėtas.

⁵⁴ Balsė e pabraukta dviem brūkšniais, galūnė taisyta iš -ys.

⁵⁵ Abu kirčiai taisyti; taisyta ir galūnė. Parašėte prie šio žodžio užbrauktas ir iš naujo parašytas klaustukas.

99–64, 24, *ūžžōndēs* F 99–38, 9 (Šarnelė), *ātkākšnė* F 99–72, 3; d) tam tikros įvardžiutinės formos: *gērāsis* F 99–47, 10, *pāstarāsis*⁵⁶ F 99–64; 23, *stombėsis* (*stambūsis*), (*gen.*) *stombiūjė* F 99–47, 8; e) tam tikros veiksmažodžių ir dalyvių formos su *pār-*: *pārņēšu* (*pērņēšiu*)⁵⁷ F 99–47, 12, *pārētu* (*pėreitū*) F 99–31, 13, *pārtēķēs* F 99–72, 7 ir t. t. Ypač įdomus yra žodis *darbylāikis* [*darbilāikis*] F 99–47, 9, kuriame pažymėta dabar jau beveik visai išnykusi šalutinio kirčio priegaidė: šiuo metu ir alsėdiškiai, ir mažeikiškiai tą žodį taria su „normalia“ akūtine šalutinio kirčio priegaide (*darbilāikis*, *darbielāikis*). Žinoma, panašių pavyzdžių sporadiškai pasitaiko nugarsti ir dabar (pvz.: *lieplāukę* Lpl, *bāltāksnis*, *jūdāksnis* Jdr), bet, jeigu ne Jablonskio liudijimas, juos greičiau palaikytume atsitiktiiais apsirikimais (*lapsus linguae*), negu ankstesnės priegaidžių distribucijos pėdsakais. Apskritai Jablonskio duomenys leidžia manyti, kad pokirtinis cirkumfleksas anksčiau pasižymėjo dažnesne ir nuoseklesne vartoseną: mūsų dienomis šią prozodemą pamažu išstumia akūtas, kuris fonologiniu požiūriu yra tik kirčio nebuvimo rodiklis.

Pastebejęs šalutinį nukeltinį kirtį, Jablonskis tuojau pat nustatė ir kirčiuotų *a*, *e* kiekybės variacijas, susijusias su tuo kirčiu: jis pirmas mūsų dialektologijos istorijoje suvokė, kad tie balsiai prieš nukeltinį kirtį (arba, kitaip tariant, ilgąjį skiemenį) lieka trumpi, o prieš visai nekirčiuotus skiemenis virsta pusilgiais, plg.: *mes kvāšam: juņš kvāšat* F 99–72, 18, *kėpals* (*kepalas*): *kėpala* F 99–47, 3, *galābyti*: *aš galābiju* F 99–38, 7 (Šarnelė), *pėlē*, „pelei“: (*acc.*) *pėli* F 99–47, 1, *pėčiūs po pėčiāus* F 99–47, 3 ir t. t. Iš vienos pastabos užrašų knygutėje (*bus kėls prasts vēti rātās* (*a ne visai trumpa*) F 99–64, 7) ir „Baigiamojo žodžio“ („и здесь *a*, *e* не тождественны с краткими ударяемыми *a* и *e*, существующими, напр., в верхнелит. (не вост.) – *kāsti*, *nēšti*“⁵⁸) matyti, kad Jablonskio ausiai trumpieji šių balsių variantai atrodė kiek ilgesni, negu pietinių vakarų aukštaičių *ā*, *ē*. Bet įdomiausia yra tai, kad pailgėjusius *ā*, *ē* jis praktiškai visais atvejais žymėjo dešininio ženklų ir laikė pusilgiais tvirtapradės prigimties garsais („ударение на этих „некратких“ жем. *a*, *e* приходится отнести к категории нисходящих“⁵⁹). Kad tai ne impulsyvus sprendimas, o kruopštaus tyrinėjimo išvada, aiškiai rodo tokie sugretinimai, kaip *vāka* „vaiko“: *rāša* „rašo“ F 99–38, 8 (Šarnelė), ir gausios pastabos prie šio tipo pavyzdžių: *patrākti* (*a tik ne ilga*) F 99–72, 31, *kėpala* (*vidu[inio] ilg[umo]*) F 99–47, 3, *aš kėpinu* (*ср[ед-нее]*): *ons kėpēn* (*кр[аткое]*) F 99–31, 15, *bāra* (*ср[еднее]*) F 99–31, 14, *ons vēlas* (*средн[ее]*)⁶⁰ F 99–31, 14. Pastarieji du pavyzdžiai yra gana retos išimty, nes šiaip jau visur nuosekliai žymimas dešininis ženklas⁶¹, plg. dar: *pagėdis* „pagedęs“ F 99–47, 4, *nabāstiks* (*niebosczyk*) F 99–31, 5, *ponālis*, *upālis* (*upelis*) F 99–31, 6, *rāsi* F 99–47, 15, *silkėli* (*silkelę*) F 99–31, 3, *šunālis* F 99–47, 4, *nū šākis* F 99–31, 8 ir t. t.

⁵⁶ Pagrindinis kirtis pažymėtas beveik statmenu ženklų, kurį galima laikyti ir kairiniu, ir dešininu (plg. 52 išn.).

⁵⁷ Balsė *ē* pabraukta dviem brūkšniais. Visas žodis gretinamas su *pārņēšu* (*pērņēšu*).

⁵⁸ Послеловие с XXXV (išn.).

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ Išnašoje prie šio žodžio pirmasis skienuo pakartotas su kitu priegaidės ženklų (*vė*), o šali skliaustuose užbrauktas žodis *долгое* ir prirašytas *ср[еднее]*.

⁶¹ Retkarčiais pavartojamas riestinis ženklas gali atspindėti intonacinį (emfatinį) balsio patėsimą, kuris net lauztinį akūtą gali paversti „cirkumfleksiniu“ (taip manyti ypač skatina forma *rātās* F 99–47, 3, kuri tvirtagališkai galėtų skambėti tikai emfazėje).

Visi kiti tyrinėtojai, pradedant Jauniumi⁶², laikėsi ir tebesilaiko nuomonės, kad tų balsių priegaidė yra artimesnė tęstinei, neretai ji net tapatinama su „tikrų“ ilgųjų balsių cirkumfleksu. Veikiausiai tokia pažiūra bus atsiradusi ir įsigalėjusi ne tiek dėl akustinių, kiek dėl funkcinių *á*, *é* savybių. Juk skiemenys su tais balsiais akcentologinėje sistemoje funkcionuoja ne kaip akūtiniai, o kaip cirkumfleksiniai arba trumpieji skiemenys. Iš klausos (tai iš dalies patvirtina ir instrumentiniai tyrimai) *á*, *é* (ypač trečiajame nuo galo skiemenyje) tikrai atrodo kiek artimesni akūtiniais nelaužtiniais balsiams, negu cirkumfleksiniams „superilgiems“ *ā*; *ē*. Aiškiausiai tai pastebima vadinamųjų žemaičių dzūkų ir jų kaimynų šnektose, kurioms būdinga visuotinė *ai*, *ei* monoftongizacija ir kuriose *á*, *é* yra palyginti mažai tepa-ilgėję. Pastarusius garsus neprityę užrašinėtojai (pavyzdžiui, mokytojai ir studentai praktikantai) beveik visada kirčiuoja taip, kaip Jablonskis.

Šiuo atveju, žinoma, svarbu ne pats priegaidės ženklas, o nuoseklus pusilgių balsių skyrimas nuo ilgųjų cirkumfleksinių balsių. Fonologijos atžvilgiu pusilgiai balsiai priklauso trumpųjų balsių klasei ir, vadinasi, jų priegaidė yra tik pozicinė trumpumo ir kirčio manifestacija.

Ilgųjųskiemenų priegaidėms, jų fonetinėms ypatybėms ir distribucijai Jablonskis nedaug tėra skyręs dėmesio. Apskritai kalbant, jis laikėsi Jauniaus požiūrio į žemaičių priegaides ir nuo jo nukrypdamo tik išimtiniais atvejais. Tačiau ir čia Jablonskis konstatavo vieną naują dalyką: ilgųjų balsių, gavusių kirtį, atitraukta iš ilgosios galūnės, patrumpėjimą. Apie tai užrašų knygelėse rašoma ne vieną kartą: *vākā* (*a trum-pesnė, negu a žodyje vākus*) F 99–64, 7, *vāks vākā* (*va neilga*), *rēkals* : *rēkalūn* (*ė ne ilga*), *svėkān* : *svėks* (*e ilga*) F 99–47, 9; apie tai kalba tokie sugretinimai, kaip *kėsus* (*kėšas*) : *kėsā* (pl.) F 99–47, 14, *rēkalā* (*reikalai*?) : *rēkals* F 99–31, 4, *vākā* : *vāka* F 99–38, 8 (Šarnelė). Šiuo metu žodžiuose *vākā*, *rēkalā* ir pan. alsėdiškiai taria balsį, kuris kartais būna trumpas, kartais truputėlį ilgesnis, kaip žodžiuose *tākā*, *tēpalā*. Kaip matyti, panaši padėtis yra buvęs jau ir Jablonskio laikais. Šiaipjau atitrauktinį kirtį (ypač dvibalsių ir minkštųjų dvigarsių) Jablonskis paprastai žymėdavo riestiniu ženklu ir jų priegaidę, sekdamas Jauniumi, laikė tvirtagale. Vis dėlto užrašuose pasitaiko keletas reikšmingų apsirikimų, rodančių, kad vienur kitur jis yra nugirdęs ir atitrauktinio kirčio akūtą: *ōžoulā* F 99–47, 8, *bēržynā* (*plur.*), *bet beržynus* F 99–47, 3, *gėlžėis* F 99–47, 8, *skėlīnie* (*tuorā*) F 99–31, 7. Reguliariau fiksuoti šią priegaidę gal bus trukdęs iš Jauniaus perimtas įsitikinimas, kad prieš-kirtiniai ir atitrauktinį kirtį gavę skiemenys gali būti tik tvirtagaliai. Be to, Alsėdžiuose ir kitose teliškių šnektose atitrauktinio kirčio priegaidės nėra ryškios: jos geriau pastebimos, tiktai sugretinus tam tikras panašiai skambančių žodžių poras (pvz.: *lūkā* : *plūkā*, *kālvūs* : *gālvūs*).

Kadangi Jablonskis⁶³ apskritai kalbant, gerai skyrė žemaičių priegaides, labai įdomios yra jo užrašuose randamos priegaidžių žymėjimo klaidos ir abejonės. Jų pasitaiko dviem atvejais: a) prieš skiemenis, turinčius šalutinį nukeltinį kirtį: *kiāūrā* (*kiaurai*) [= *kāurā*] F 99–31, 7, *kjaūrjñt* [= *kāurjñt*] F 99–29, 1, *kūrina* (*ūgnį*) [= *kūrēn* ar *kūrēna*] F 99–47, 14, *vašōklēš* [= *vašuoklē*] F 99–72, 3, *īlgainiu* [= *ēlgaiñū*] F 99–64, 1; b) (rečiau) trečiajame nuo galo skiemenyje prieš trumpuosius balsius: *skėīminis* [= *skėiminis* || *skėiminis*] F 99–31, 15, *šōgeris*

⁶² Žr. К. Явни с. Интонация гласных звуков литовского языка. Ковна, 1900 (Atspaudas iš „Памятная книжка Ковенской губернии на 1900 год“), с. 9.

⁶³ Ant *o* pažymėtas dešininis ir riestinis ženklas.

[= *šúogeris* || *šúogeris*] F 99–72, 20. Greičiausiai tokie parašymai rodo tam tikrą priegaidžių supanašėjimą, šiose pozicijose (ypač pirmojoje) pastebimą daugelyje žemaičių šnektų. Žinoma, su tais apsirikimais nereikia painioti dėsningos meta-tonijos, sakysim, tariamosios nuosakos formose, kurią Jablonskis buvo gana išsamiai patyrinėjęs, pvz.: *bildiētu* F 99–38, 3 (Šarnelė), *išdžjūtum* F 99–64, 11, *neplūstum* F 99–29, 8, *ne pritrūktum* F 99–72, 9, *važioūtum* F 99–38, 3 (Šarnelė) ir t. t. (bet plg. *nepadarýtu* F 99–31, 1, užrašytą, dar gerai neįsiklausius į tarmę).

Kaip matom, Jablonskis buvo puikiai ištyręs šiaurės žemaičių prozodiją. Ypač gerai jam buvo žinomi kirčio atitraukimo dėsningumai bei jo išimtys, kirčio nukėlimas ir nukeltinio kirčio priegaidžių vartojimo niuansai, kiekybinės balsių variacijos, susijusios su kirčio nukėlimu ir atitraukimu. Daugelis jo pastebėjimų ir apibendrinimų šiais klausimais tebeturi aktualią mokslinę vertę ir mūsų dienomis. Mažiau Jablonskis domėjosi priegaidėmis: apie tai, kaip jis jas suvokė ir diferencijavo, daugiausia galima spręsti tik iš tam tikrų žymėjimo nenuoseklumų.

(Pabaiga XXIX(1) tome)